

пенітенціанної асоціації України, 2020. – №1. – С. 143–150. **2. Гладченко І. В.,** Супрун М. О. До 75-річчя від дня народження професора І. П. Колесника. Особлива дитина: навчання і виховання, №1, 2017. – С. 87-88. **3. Гладченко І. В.,** Супрун М. О. Учитель учителів. Пам'яті колеги. Дефектолог, 2017. №11 (131). С. – 25-26. **4. Гладченко І. В.,** Супрун М. О. Вчитель вчителів (до 75-річчя від дня народження професора І. П. Колесника). Корекційна педагогіка, 2017. - №1. – С. 26-28. **5. Гладченко І. В.,** Супрун М. О. Вчитель вчителів. Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології: Збірник наукових праць: - Вип. 9. ІСП НАПН України, 2018. – С.17-21. **6. Колесник І.П.** Супрун М. О. Нарис життя і науково-педагогічної діяльності М. З. Кота (до 75-річчя від дня народження) Корекційна педагогіка, 2017. - №1. – С. 25-26. **7. Кочерга Ф.Г.** Супрун М. О. Школа для аутичних дітей Будьмо здорові, 1997, № 6. – С. 40–43. **8. Супрун Д. М.,** Супрун М. О. Академік В.М Синьов і сучасна психолого-педагогічна наука (до 80-річчя із дня народження) Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови: Наук.-метод. зб. Ін-ту спец. педагогіки і психології ім. Миколи Ярмаченка НАПН України – 2019. 283-296. **9. Супрун М.О.** Педагогіка : підручник для духовних і світських закладів освіти – К. : КДА, 2018. – 400 с. **10. Suprun, N.** Pedagogy as an academic discipline in the context of religious education. Proceedings of the Kiev Theological Academy.2011. No.15. – P. 323-333.

УДК 376.091.2

В. ТАРАСУН

доктор педагогічних наук, професор
кафедри логопедії та логопсихології
НПУ імені М.П. Драгоманова
(м. Київ)

ГРАТИСЯ НЕ МОЖНА ВЧИТИСЯ: ДЕ ПОСТАВИТИ КОМУ?

Дошкільна освіта – невід’ємний складник та перший (нульовий) рівень Національної рамки кваліфікацій у системі освіти, стартова платформа для особистісного розвитку нейротипової дитини і дитини з особливостями мовленнєвого розвитку. Актуальні проблеми теорії і практики дошкільної освіти регулярно знаходяться в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Аналіз результатів проведених в останні роки в різних країнах світу конференцій, присвячених

проблемам освіти, показує, що їхньою тематикою охоплені всі рівні освіти – дошкільний, шкільний, вищий, корпоративний, а також напрямок стартапів. У блоці дошкільної освіти вченими з різних країн розглядалися теми, пов'язані з розробкою базових принципів виховання особистості дітей дошкільного віку за доби гаджетів; створення правильного дитячого анімаційного контенту, програм, платформ, не виходячи за межі дозволеного; знаходження методів допомоги дітям не втратити себе в діджитал-світі та безпечно використовувати цифрове середовище; пристосовування цифрових технологій та перетворювання гаджетів на пришвидшувач, акселератор дитячих здібностей, особливо дітей раннього віку тощо [1, 3].

Серед науково-практичних тем, запропонованих на конференціях щодо систем підготовки конкурентноздатних фахівців в галузі дошкільної освіти, особливий науковий інтерес викликали матеріали, в яких вчені з різних країн світу дискутують щодо використання гри в освіті, зокрема в дошкільній [5]. Представники з кола противників домінування в освіті ігрових методів підкреслюють, що завжди потрібно пояснювати дітям, як і чому гра узгоджується із загальним контекстом заняття, тобто ігрові методи розглядаються як невід'ємна складова освіти, але в якості солодкої приправи до важкої праці в навчанні. Інші вчені, навпаки, розглядають навчання як невіддільну складову гри, наполягаючи на тому, що за ігровою формою навчання, зокрема едьютейментом і гейміфікацією – майбутнє, причому на всіх рівнях освіти, починаючи з дошкільного. Врахування матеріалів цієї дискусії є насущним в контексті викладання важливої навчальної дисципліни кафедри логопедії та логопсихології НПУ імені М.П.Драгоманова «Актуальні проблеми гри дошкільника». Метою навчальної дисципліни визначено знаходження шляхів подальшого удосконалення процесу корекції мовленнєво-мисленевого й особистісного розвитку дітей з порушеннями усного мовлення засобами гри. Спільною, об'єднуючою ціллю розробки змісту дисципліни є забезпечення в ігровій формі реалізації завдань логопедичної роботи на основі залучення матеріалів освітніх напрямів, визначених Державним стандартом дошкільної освіти України (нова редакція, 2021) і освітніми програмами, прийнятими в спеціальних дошкільних закладах освіти для дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Змістом навчального курсу визначено, що мовний і мовленнєвий напрями є основними і означають безпосередній предмет логопедичного заняття, його структуру і супроводжуються вимогами до рівня мовленнєвої і мовної компетентності дитини переддошкільного та передшкільного віку. Два інші напрями – діяльнісний (ігровий) та особистісно зорієнтований

(пропріотичний) – є засобом досягнення основної мети всебічної корекції розвитку дитини з порушеннями мовлення в спеціальному дошкільному закладі. Система корекційно-превентивних і корекційно-розвивальних завдань, представлена в навчальному курсі, розроблена з урахуванням вікових особливостей дітей і структури провідних причин порушень та відхилень їхнього усного мовлення. Включення у зміст логопедичних занять відповідних ігрових методик передбачає можливість їхньої модифікації, адаптації або виключення залежно від паспортного і діагностованого психологічного віку дитини та структури її мовленнєвого порушення.

Навчальний курс за своїм змістом умовно поділяється на декілька частин. У першій змістовій частині висвітлюються питання, що розкривають мету, завдання, зміст і значення навчальної дисципліни «Актуальні проблеми гри дошкільника», педагогічні умови вирішення поставлених завдань; аналіз змісту Державного стандарту дошкільної освіти (нова редакція, 2021). Водночас розкривається зміст понять гра, ігрова діяльність, структура гри, керівництво дитячою грою, а також зміст понять компетенція, компетентність, ігрова компетентність дитини, ігрова компетентність логопеда. Визначаються принципи, методи, функції гри, традиційні і сучасні класифікації ігор. Дається характеристика і класифікація сучасних комп'ютерних ігор, визначається (за матеріалами міжнародних конференцій) майбутнє ігрової індустрії.

Зміст другої частини навчального курсу включає виклад матеріалів лекційних, практичних і лабораторних занять стосовно висвітлення наукового підґрунтя та методичної реалізації забезпечення ранньої корекції основних порушень домовленнєвого і мовленнєвого розвитку дітей переддошкільного віку засобами гри. За задумом автора, завдання цієї частини навчального курсу полягає у всебічному представленні методичної реалізації засобами гри напрямів корекції домовленнєвого і мовленнєвого розвитку дітей раннього віку на основі формування у них пропріотичних функцій. Пропріотична діяльність, за Г. Олпортом [4], нами визначена як доступний діапазон набутих функцій дитини раннього віку, що включає елементи від відчуття тілесного Я до розвитку відчуття самоідентичності, елементарного саморегулювання, процесів взаємодії з навколишнім середовищем. Усвідомлення дитиною свого фізичного і психічного «Я» означатиме, що дитина почала розуміти, чим вона відрізняється від інших і позначати цю різницю відповідними мовленнєвими засобами: мій – чужий, такий, як я чи не такий, Я, моє тощо. Методична реалізація завдання формування пропріотичних функцій в навчальному курсі представлена системою корекційно-превентивних і корекційно-розвивальних ігрових

засобів і значною мірою розглядається як підґрунтя для забезпечення усунення основних ранніх ознак дизонтогенезу довербальних і вербальних функцій, симптомів порушення артикуляційного праксису та для активізації енергетичного потенціалу організму дитини. Позитивні результати спроб дитини із ЗНМ налагодити контакт з оточуючими сприяють формуванню в неї безпечного емоційно-комунікативного простору і безпечної взаємодії в процесі психолого-логопедичної допомоги.

Зміст запропонованого комплексу ігрових методик, на нашу думку, є потужним джерелом розширення меж тематики логопедичних занять і важливим засобом урізноманітнення ігрових та наочно-дидактичних методів і прийомів логопедичної роботи з дітьми раннього віку. Упровадження запропонованого змісту ігрового комплексу сприяє забезпеченню виконання в єдності завдань запобігання виникнення і корекції порушень мовлення та непряме, опосередковане формування особистості дитини раннього віку в процесі логопедичної роботи.

Завданням третьої структурної складової навчального курсу визначено розробку шляхів корекції розвитку мови і мовлення дітей старшого, передшкільного, віку засобами сюжетно-дидактичної гри і опосередковане подальше формування особистості дитини із ЗНМ. Підґрунтям для розробки змісту комплексу завдань означено програмовий матеріал для освітніх дошкільних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Методичну реалізацію зазначеного завдання в логопедичній практиці нами представлено варіантом системи завдань, спрямованої на забезпечення корекції розвитку лексико-семантичної і граматичної будови усного мовлення дітей за допомогою важливого механізму систематизації явищ світу. Відповідно цьому в зміст логопедичної роботи включені такі теми освітньої програми, як категорії часу, простору, кількості, якості, тобто теми, що апріорі передбачають і вимагають формування в дитини вміння словесно описувати різні сторони означених категорій, використовуючи сформовані на логопедичних заняттях і закріплені у мовленні лексичні терміни для належного позначення. Усвідомлення, розуміння і використання цих категорій сприяє формуванню в дитини здатності систематизувати й узагальнювати уявлення, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів довколишнього світу, забезпечуючи, тим самим, корекцію її мовленнєво-мисленнєвого й особистісного розвитку.

Отже, в дискусії «Грати не можна вчитися» ми, враховуючи, що гра є провідним видом діяльності дитини, разом з тим, ратуємо за раціональне об'єднання в логопедичній роботі цих двох напрямів – ігрового і корекційно-дидактичного. Адже дошкільники, особливо старші дошкільники, вже

потребують достатнього розуміння явищ світу, яке дозволяє їм об'єднувати поняття і вміння та застосовувати свої знання в різних життєвих ситуаціях. Як оптимальний спосіб оволодіння дітьми на логопедичних заняттях вміннями і здатностями, що виходять за межі знання фактів, розглядається формування у них ігрового досвіду. Формуючи, коригуючи, розвиваючи усне мовлення дитини, логопед застосовує не тільки засоби провідної для цього віку сюжетно-рольової гри, а також ігри, змістом яких передбачено використання програмового освітнього матеріалу, тобто активно використовує засоби сюжетно-дидактичних ігор. Завдяки використанню в логопедичній роботі такого підходу педагог не тільки здійснює корекційно спрямований вплив, але й опосередковано залучає ігровий досвід дитини для її підготовки до вимог школи і суспільства в цілому. Разом з тим, дитина набуває позитивний соціально-емоційний досвід, що, загалом, визначає стан розвитку її особистості.

Корекція розвитку лексико-семантичної системи мовлення засобами гри, підґрунтям яких є програмовий матеріал, водночас стає важливим прийомом упорядкування знань дитини з ТПМ про об'єкти, якими дитина оволодіває на підставі їхніх спільних ознак. Проте перехід від самих предметів, які даються дитині в результаті відчуттів та сприймання, до словесного розкриття їхньої сутності, відбувається за допомогою операцій логіки – порівняння, аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення, класифікації, систематизації. Надалі дитина, застосовуючи прийом упорядкування, одержані знання про властивості й ознаки предметів систематизує. Саме прийом упорядкування стає механізмом формування в неї узагальненого образу світу, тобто стає механізмом систематизації явищ світу та їхнього відповідного мовленнєвого позначення. Тому для логопеда важливим є поповнення його банку корекційно-розвиткових і корекційно-превентивних ігор, основу яких складають переважно сюжетно-рольові ігри, також комплексами сюжетно-дидактичних ігор.

Таким чином, логопед, спираючись на вимоги стосовно різних видів ігрової діяльності, які зазначені в програмах, прийнятих в закладах дошкільної освіти для дітей з ТПМ, має можливість в ігровій формі забезпечити вирішення проблеми інтеграції, *поєднання в логопедичній роботі декількох напрямів*: корекцію розвитку усного мовлення, опосередковане формування особистості дитини з ТПМ і непряму корекційно-превентивну підготовку дитини з ТПМ до умов шкільного навчання. Впровадження запропонованого інтегрованого підходу до запобігання і подолання порушень усного мовлення і подальший цілеспрямований розвиток у дітей ігрового досвіду сприятиме розширенню і структуруванню тематики логопедичних

занять та інтенсифікації превентивно спрямованого логопедичному впливу. Використання в логопедичній практиці ігрових засобів в процесі об'єднання і впровадження таких напрямів роботи, як корекція домовленнєвого і мовленнєвого розвитку на основі розвитку пропріотичних функцій (переддошкільний вік) і формування механізму систематизації явищ світу (передшкільний вік) забезпечує досягнення основної мети – корекції мовленнєво-мисленнєвого і особистісного розвитку дитини з порушеннями і відхиленнями у формуванні усного мовлення.

Інтеграція завдань і змісту логопедичної роботи та завдань і змісту дошкільної освіти значною мірою забезпечує повноцінну реалізацію іноді елементарно декларованого і недостатньо задіяного в логопедичному процесі принципу всебічного розвитку дитини з тяжкими порушеннями мовлення. Водночас здійснюється, нерідко також лише проголошений, взаємозв'язок і командної співпраці фахівців освітньої дошкільної установи – логопеда і вихователя.

Отже, формуючи, коригуючи, розвиваючи лексико-семантичну і граматичну системи мовлення дитини старшого дошкільного віку з використанням відібраного програмового сенсорно-пізнавального матеріалу, включеного в зміст сюжетно-дидактичних ігор, логопед здійснює об'єднання гри і навчання, а не їхнє протиставлення і роз'єднання. Тому вираз «Грати не можна вчитися», запропонований на міжнародній конференції, ми розглядаємо як такий, що має описувати саме об'єднання цих двох видів діяльності старших дошкільників з порушеннями мовлення, а не як дискусійний, що відображає дві взаємовиключні можливості корекції розвитку їхнього мовлення.

Список використаних джерел

1. <https://edcrunch.online/> «Проектування нового освітнього досвіду», щорічна освітня конференція EdCrunch Global. 2. **Грудок-Костюшко М.О.** До проблеми імплементації сучасних європейських комунікативних технологій у систему загальноосвітньої школи України https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/3_2009/13.pdf.pdf; 3. **Пермінова Л.А.** Використання ігрової технології у навчанні майбутніх педагогів <https://msu.edu.ua/wp-content/uploads/visn/n8.pdf#page=113> 4. **Олпорт Г.** Становлення особистості. Вибрані твори. <https://booksonline.com.ua/view.php?book=173885> 5. **Zosh, J. M., Hopkins, E. J., Jensen, H., Liu, C., Neale, D., Hirsh-Pasek, K., Solis, S. L., & Whitebread, D.** (2017). Learning through play: a review of the evidence (white paper). The LEGO Foundation, DK.paper). The LEGO Foundation, DK. <https://www.legofoundation.com/media/>